

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“СІМЕЙНЕ ПРАВО”
(для бакалаврів)**

МАУП

Київ 2016

Підготовлено професором кафедри цивільно-правових дисциплін
Валевською О.А.

Затверджено на засіданні кафедри цивільно-правових дисциплін (протокол
№ 1 від 31.08.2016 р.)

Схвалено Вченою радою Інституту права (протокол № 8 від 31.08.2016 р.)

Валевська О.А. Методичні рекомендації щодо забезпечення
самостійної роботи студентів з дисципліни “Сімейне право “ (для
бакалаврів).К.: 2016, - 39с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний
план дисципліни, зміст дисципліни, теми самостійної роботи студентів,
методичні вказівки до виконання самостійної роботи, а також список
літератури.

МАУП

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Самостійна робота студентів (СРС) є складовою навчального процесу і основним способом засвоєння навчального матеріалу дисципліни “Сімейне право” в час, вільний від обов’язкових навчальних занять.

Мета СРС — сприяти засвоєнню в повному обсязі навчальної програми та формуванню самостійності як особистісної ознаки та важливої професійної якості, сутність якої полягає в умінні систематизувати, планувати та контролювати власну діяльність.

Завдання СРС — вивчення тем, питань, які винесені на самостійне опрацювання, засвоєння певних знань, умінь, навичок, закріплення та систематизація здобутих на лекціях та інших аудиторних заняттях знань, їх застосування при виконанні практичних завдань і творчих робіт, виявлення прогалин у системі знань із предмета, забезпечення підготовки студентів до поточних аудиторних занять.

Зміст СРС визначається навчальними програмами, робочими навчальними програмами з дисципліни “Сімейне право”, цими методичними матеріалами та методичними матеріалами до практичних і семінарських занять з дисципліни.

СРС виконується згідно з методичними вказівками і відповідно до переліку тем для самостійного вивчення та завдань до них: питань для самостійно опрацювання, практичних завдань з тем рефератів, доповідей, колоквіумів, задач і тестових завдань. До кожної теми наводиться перелік рекомендованої літератури.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
"СІМЕЙНЕ ПРАВО"

№ п/п	Назва змістового модуля і теми
I	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СІМЕЙНОГО ПРАВА Тема 1. Поняття, предмет і система сімейного права Тема 2. Сімейні правовідносини Тема 3. Джерела сімейного права
II	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ШЛЮБ: ПОРЯДОК УКЛАДЕННЯ ТА РОЗІРВАННЯ Тема 4. Поняття, умови та порядок укладення шлюбу Тема 5. Припинення шлюбу Тема 6. Особисті немайнові та майнові права подружжя Тема 7. Права та обов'язки матері і батька дитини
III	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ СІМЕЙНОГО ПРАВА Тема 8. Аліментні зобов'язання подружжя Тема 9. Шлюбний договір Тема 10. Позбавлення і обмеження батьківських прав Тема 11. Особисті немайнові права і обов'язки інших членів сім'ї та родичів Тема 12. Влаштування дітей – сиріт, позбавлених батьківського піклування Тема 13. Опіка та піклування над дітьми Тема 14. Патронат . Прийомна сім'я . Дитячий будинок сімейного

типу	Тема 15. Застосування сімейного законодавства України до іноземних осіб та осіб без громадянства
	Разом годин: 90

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ «СІМЕЙНЕ ПРАВО»

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СІМЕЙНОГО ПРАВА

ТЕМА 1. Поняття, предмет і система сімейного права.

Поняття сімейного права, його предмет. Методи сімейного права. Система сімейного права. Місце сімейного права в правовій системі України.

Етапи розвитку сімейного права.

Питання для самоконтролю

1. Визначіть предмет сімейного права.
2. Дайте визначення засад сімейного права та визначіть етапи розвитку.
3. Державна охорона сім'ї та правовий статус дитини.
4. Який порядок врахування звичаїв при вирішенні судом сімейних спорів?
5. Як здійснюється захист сімейних прав та інтересів і способи їх захисту?

Література [1; 2; 6; 9; 10; 12]

Практичні завдання

Підготуйте реферат на тему

1. Етапи розвитку сімейного права та сучасні аспекти його регулювання.
2. Поняття сім'ї та державна охорона сім'ї.

Література [1; 2; 6; 9; 10; 12]

ТЕМА 2. Сімейні правовідносини

Поняття та особливості сімейних правовідносин. Суб'єкти, об'єкти сімейних правовідносин. Виникнення, зміна та припинення сімейних правовідносин.

Питання для самоконтролю

1. Сімейні правовідносини: поняття, види, суб'єкти, об'єкти.
2. Підстави виникнення сімейних правовідносин.
3. Сім'я в соціологічному і юридичному значенні (порівняльна характеристика).
4. Родинність і свояцтво в сімейному праві України.
5. Суб'єктивні сімейні права і обов'язки та їх виконання.
6. Строки позовної давності в сімейному праві України.

Практичні завдання

Підготуйте реферат на тему

1. Поняття та зміст сімейних правовідносин.
2. Суб'єкти сімейних правовідносин.

Література [1;2;16;20;28;29;32;36]

ТЕМА 3. Джерела сімейного права

Конституція України як основне джерело сімейного права.

Сімейний кодекс України.

Джерела сімейного законодавства. Співвідношення Сімейного кодексу України і цивільного законодавства.

Питання для самоконтролю

1. Назвати всі відомі з історії акти сімейного законодавства.
2. Скласти схему джерел сімейного права України.
3. Порівняти основні принципові положення щодо шлюбу за кодексами 1926 р. та 1970 р.
4. Назвати всі інститути Сімейного кодексу України 2002 р.

Практичні завдання

Завдання 1

Громадяни Люта і Коляда проживали разом і вели спільне господарство без реєстрації шлюбу протягом 7 років у період з 1980 по 1987 рр. Опісля стосунки між ними зіпсувалися і вони стали проживати окремо. Через 6 місяців після припинення спільного проживання Люта звернулася до суду з вимогою про поділ спільного майна, набутого за час спільного проживання (меблі, холодильник, відеоапаратура тощо).

На підставі яких норм права має вирішуватися спір? Як буде здійснюватися поділ зазначеного майна?

Література [1;2;16;20;28;29;32;36]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ШЛЮБ: ПОРЯДОК УКЛАДЕННЯ ТА РОЗІРВАННЯ

ТЕМА 4. Поняття, умови та порядок укладення шлюбу

Поняття шлюбу. Шлюбний вік. Право на шлюб. Добровільність шлюбу. Одношлюбність. Особи, які не можуть перебувати у шлюбі. Значення державної реєстрації шлюбу. Заява про реєстрацію шлюбу. Час реєстрації шлюбу. Місце реєстрації шлюбу. Правові наслідки недійсності шлюбу.

Питання для самоконтролю

1. Поняття шлюбу, його державна реєстрація.
2. Порядок визнання шлюбу недійсним, правові наслідки недійсності шлюбу
3. Заручини, їх правові наслідки.

Практичні завдання

Завдання 1

Прокурор подав позов про визнання шлюбу недійсним між Майстренком і Сазановою на тій підставі, що Сазанова вже перебувала в іншому шлюбі і при реєстрації шлюбу з Майстренком приховала цей факт.

Які підстави і порядок визнання шлюбу недійсним? Хто може бути ініціатором визнання шлюбу недійсним?

Завдання 2

Громадянин П. та громадянка М. звернулися до РАЦСу з проханням зареєструвати їх шлюб. Приймавши заяву, співробітники РАЦСу призначили строк реєстрації шлюбу через місяць після подання заяви. Але молоді не погодилися з цим, вони пояснили, що багато років знають один одного, тому для них додаткові роздуми не потрібні, до того ж П. — геолог, через кілька днів він повинен виїжджати в експедицію на весь польовий сезон — більше ніж півроку. Чи можна вирішити цю проблему?

Завдання 3

Батько восьмирічного Миколи уклав від його імені угоду, за якою він ставав власником житлового будинку, який раніше належав громадянину П. Через деякий час було підписано угоду про дарування

громадянинові Н. автомобіля, що раніше отримав Микола у спадщину від своєї бабусі. Чи відповідають угоди вимогам законодавства?

Тестові завдання

1. Чи правильні твердження:

- А) шлюб — добровільний рівноправний союз жінки і чоловіка з метою створення сім'ї;
- Б) шлюб — це договір між жінкою та чоловіком;
- В) шлюб — сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану;
- Г) шлюб — це договір про проживання однією сім'єю жінки та чоловіка, не зареєстрований в органі реєстрації актів цивільного стану.

2. Місце реєстрації шлюбу:

- А) за місцем проживання однієї з осіб, що одружуються, їхніх батьків;
- Б) в іншому державному органі реєстрації актів цивільного стану України за їхнім бажанням;
- В) шлюб реєструється у приміщенні державного органу реєстрації актів цивільного стану;
- Г) шлюб реєструється за заявою наречених за місцем їхнього проживання;
- Д) шлюб реєструється за місцем надання стаціонарної медичної допомоги або в іншому місці, якщо жінка і чоловік не можуть з поважних причин прийти до державного органу реєстрації актів цивільного стану.

3. У таких випадках шлюб породжує права та обов'язки відповідно до СКУ:

- А) якщо його зареєстровано у церкві;
- Б) якщо його зареєстровано у державних органах реєстрації актів цивільного стану;

- В) якщо його визнано таким за домовленістю сторін;
- Г) якщо його підтверджено шлюбним договором після заручин.

4.Шлюб реєструється:

- А) безпосередньо після звернення із заявою про реєстрацію до органу РАЦС;
- Б) через 2 тижні після подання заяви;
- В)через 1 місяць після подання заяви;
- Г) через 3 місяці після подання заяви;
- Д) через рік після заручин.

Література [1-7; 10; 12; 13; 30; 31]

ТЕМА 5. Припинення шлюбу

Підстави припинення шлюбу. Припинення шлюбу внаслідок його розірвання. Розірвання шлюбу органом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою подружжя, яке не має дітей. Розірвання шлюбу за заявою одного з подружжя. Визнання розірвання шлюбу фіктивним. Розірвання шлюбу за рішенням суду за спільною заявою подружжя, яке має дітей. Право на пред'явлення позову про розірвання шлюбу. Момент припинення шлюбу у разі його розірвання. Встановлення режиму окремого проживання подружжя.

Питання для самоконтролю

1. Поняття та підстави припинення шлюбу.
2. Припинення шлюбу в разі його розірвання.
3. Момент припинення шлюбу в разі його розірвання.
4. Встановлення окремого режиму проживання подружжя.

Практичні завдання

Підготуйте реферат на тему

1. Розірвання шлюбу органом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою подружжя, яке не має дітей.
2. Розірвання шлюбу за заявою одного з подружжя.

Завдання 1

Несвітайло М. звернувся до суду з заявою про визнання недійсним шлюбу, укладеного його батьком Несвітайлом О. із Семенютою І. Позивач зазначив на обґрунтування позову, що його батько в момент реєстрації шлюбу, по-перше, вже досяг похилого віку, оскільки йому виповнилося 72 роки, по-друге, страждав на склероз судин головного мозку і не завжди усвідомлював значення своїх дій, а по-третє, Семенюта І., на його думку, не мала намірів створювати сім'ю, бо сама теж досягла 70-річного віку. Через два місяці після реєстрації шлюбу батько помер. Семенюта І. стверджувала в суді, що уклала шлюб саме з метою створення сім'ї і не має сумнівів у тому, що Несвітайло О. в момент укладення шлюбу був у нормальному психічному стані.

Як оцінити аргументи, на які посилається позивач для обґрунтування позову? Як слід вирішити справу?

Завдання 2

Нечіпай А. та Зілинська Г. уклали шлюб та оселилися в помешканні дружини в місті Києві. За місяць потому чоловік раптово змінив своє ставлення до дружини: став ображати її, принижувати, погрожувати їй фізичною розправою, а опісля змінив замок на входних дверях і відмовився впускати її до квартири, заявивши, що така дружина йому не потрібна, тому що він знайшов більш гідну жінку. Зілинська подала до суду позов про визнання шлюбу недійсним або неукладеним. Відповідач заявив у суді, що шлюб має бути розірваний шляхом

розлучення, оскільки вони підтримували фактичні шлюбні стосунки і проживали однією сім'єю до того часу, коли він зустрів іншу жінку. Їхні стосунки тривали майже три місяці, а це означає, що шлюб є дійсним. *Чи може такий шлюб бути визнаний недійсним? Які підстави для визнання шлюбу неукладеним? Як вирішити справу?*

ТЕМА 7. Права та обов'язки матері і батька дитини.

Визначення походження дитини. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків матері, батька і дитини. Визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою. Визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій. Визначення походження дитини від батька у разі реєстрації повторного шлюбу з її матір'ю. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою.

Особисті немайнові права і обов'язки батьків і дітей. Рівність прав та обов'язків батьків щодо дитини. Рівність прав та обов'язків дітей щодо батьків. Обов'язок батьків забрати дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я. Обов'язок батьків зареєструвати народження дитини в державному органі реєстрації актів цивільного стану. Визначення прізвища дитини. Визначення імені дитини. Права батьків щодо виховання дитини. Забезпечення права дитини на належне батьківське виховання. Права батьків по захисту дитини. Вирішення батьками питань щодо виховання дитини. Вирішення органом опіки та піклування спору щодо участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо від неї. Підстави позбавлення батьківських прав. Правові наслідки позбавлення батьківських прав. Поновлення батьківських прав.

Права батьків та дітей на майно. Роздільність майна батьків і дітей. Право власності дитини на майно, призначене для її розвитку, навчання та виховання. Право спільної сумісної власності батьків і дітей. Управління

майном дитини. Використання доходу від майна дитини. Право власності на аліменти, одержані на дитину.

Обов'язки матері, батька утримувати дитину та його виконання. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину. Обставини, які враховуються судом при визначенні розміру аліментів. Визначення розміру аліментів у частці від заробітку (доходу) матері, батька дитини. Визначення розміру аліментів у твердій грошовій сумі. Участь батьків у додаткових витратах на дитину. Контроль органу опіки та піклування за цільовим витрачанням аліментів. Відрахування аліментів на дитину за ініціативою платника. Звільнення батьків від обов'язку утримувати дитину.

Договір між батьками про сплату аліментів на дитину. Припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно. Визначення заборгованості за аліментами, присудженими у частці від заробітку (доходу). Відповідальність за прострочення сплати аліментів. Підстави виникнення обов'язку батьків утримувати повнолітніх дочку, сина. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина, які продовжують навчання. Розмір аліментів на повнолітніх дочку, сина. Підстави виникнення обов'язку повнолітніх дочки, сина утримувати батьків. Обов'язок дочки, сина брати участь у додаткових витратах на батьків. Звільнення дочки, сина від обов'язку утримувати матір, батька. Визначення розміру аліментів на батьків.

Питання для самоконтролю

1. Визначення походження дитини від батька і матері:

- які перебувають у шлюбі;
- які не перебувають у шлюбі;
- за заявою чоловіка, який вважає себе батьком дитини.

2. Порядок встановлення батьківства та материнства за рішенням суду.

3. Спiр про материнство i оспорювання батькiвства особи, яка записана батьком.

4. Особистi немайновi права та обов'язки батькiв та дiтей.

Практичнi завдання

Завдання 1

При розглядi судом справи мiж Бабенко та Самчук позивачка просила передати їй п'ятирiчного сина, який перебував на вихованнi у матерi-вiдповiдача. Суд не врахував цiєї обставини, винiс рiшення та задовольнив позов. Якi обставини зобов'язаний був з'ясувати i врахувати суд, вирiшуючи питання — з ким з батькiв повинна залишитись дитина при розриваннi шлюбу? Чи правильне рiшення прийняв суд?

Завдання 2

Одружуючись, Р. на вимогу майбутнього чоловiка О. дала розписку, згiдно з якою зобов'язалася протягом сiмейного життя не вступати на навчання чи роботу. Але пiсля трьох рокiв сiмейного життя Р. виявила бажання вступити до вищого навчального закладу, О. заперечував, посилаючись на зобов'язання. Виник конфлiкт. Хто правий за такої ситуацiї?

Завдання 3

Пiсля припинення шлюбу громадянки В. з громадянином Ш. за рiшенням суду Ш. повинен був виплачувати на двох своїх неповнолiтнiх дiтей алiменти. Але невдовзi по тому Ш. почав часто змiнювати мiсце роботи, влаштовувався працювати таким чином, щоб основний дохід мати на роботi за сумiсництвом, намагаючись зменшити алiменти. Внаслiдок цього розмiр алiментiв постiйно зменшувався i був недостатнiй для утримання дiтей. Що можна порадити В., щоб вийти з такого становища?

Завдання 4

Пiсля загибелi в автокатастрофi батькiв п'ятнадцятирiчний Вiктор

жив із своєю бабусею, яку було призначено опікуном. Але найбільше часу він проводив разом із своїм однолітком Сергієм та його батьком Н. Через рік на день народження Н. Віктор подарував батькові друга зібрання творів відомого письменника. На заперечення Н. Віктор запевнив, що це його власність, яка перейшла до нього у спадщину від батьків. Але через деякий час бабуся звернулася з вимогою до Н. повернути книги, мотивуючи це відсутністю своєї згоди на подарунок. Хто правий за такої ситуації?

Тестові завдання

1. Чи вірне твердження: не можна позбавити батьківських прав особу, яка не виконує своїх батьківських обов'язків внаслідок:

- А) душевної хвороби, недоумства чи іншого хронічного захворювання;
- Б) з інших незалежних від особи причин;
- В) не забрала дитину з пологового будинку протягом 6 місяців;
- Г) жорстоко поводить з дитиною;
- Д) ухиляється від виконання своїх обов'язків з виховання дитини.

2. Позбавлення батьківських прав, тобто наданих батькам до досягнення дитиною повноліття прав:

- А) на її виховання, захист інтересів, на відібрання дитини в інших осіб, які незаконно її утримують, на згоду передати дитину на усиновлення;
- Б) інших прав, які виникають з факту спорідненості з дитиною (на одержання пенсії чи допомоги в разі смерті, на спадкування);
- В) втрачає особисті немайнові права щодо дитини та звільняється від обов'язків щодо її виховання;
- Г) перестає бути законним представником дитини;
- Д) не може бути усиновлювачем, опікуном та піклувальником.

3. У такому віці чоловіки мають право одружуватися:

- А) 16 років;

- Б) 17 років;
- В) 18 років;
- Г) 19 років;
- Д) 20 років;
- Е)законом не встановлено.

4.У такому віці жінки мають право одружуватися:

- А)16років;
- Б) 17 років;
- В)18 років;
- Г) 19 років;
- Д) 20 років;
- Е)законом не встановлено.

5.Таке прізвище отримують подружжя після шлюбу:

- А)жінка-прізвище чоловіка;
- Б) чоловік-прізвище жінки;
- В)залишаються на своїх прізвищах;
- Г) поєднують свої прізвища;
- Д) можливий будь-який із зазначених варіантів.

6.Якщо суд встановить, що чоловік, пропонуючи одружитися, мав за мету не створити сім'ю, а лише отримати прописку та право на житлову площу, суд прийме рішення:

- А)про визнання шлюбу недійсним;
- Б) про припинення шлюбу через розлучення;
- В)про збереження шлюбу;
- Г) визнає, що шлюб неукладений;
- Д) про припинення права проживання в житловому приміщенні у зв'язку з недійсним шлюбом.

Для реєстрації шлюбу необхідні:

- А)взаємна згода молодих;

- Б) згода батьків молодих;
- В) досягнення шлюбного віку;
- Г) наявність згоди про майбутнє місце проживання;
- Д) одношлюбність жінки та чоловіка.

Література [1; 6; 9; 14; 22; 52]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ СІМЕЙНОГО ПРАВА

ТЕМА 8. Аліментні зобов'язання подружжя

Право одного з подружжя на утримання. Право на утримання після розірвання шлюбу. Способи надання утримання одному з подружжя. Договір подружжя про надання утримання. Час, протягом якого сплачуються аліменти одному з подружжя. Визначення розміру аліментів одному з подружжя за рішенням суду. Припинення права одного з подружжя на утримання. Позбавлення права на утримання або обмеження його строком.

Питання для самоконтролю

1. Поняття та зміст права утримання.
2. Право на утримання після розірвання шлюбу.
3. Способи надання утримання одному з подружжя.
4. Визначення розміру аліментів одному з подружжя за рішенням суду.

Практичні завдання

Підготуйте реферат на тему

1. Припинення права одного з подружжя на утримання.
2. Позбавлення права на утримання або обмеження його строком.

Тестові завдання

ТЕМА 9. Шлюбний договір

Поняття шлюбного договору: його загальна характеристика. Право на укладення шлюбного договору. Зміст шлюбного договору . Форма шлюбного договору. Початок дії та строк дії шлюбного договору. Визначення у шлюбному договорі правового режиму майна. Зміна умов шлюбного договору. Право на відмову від шлюбного договору. Розірвання шлюбного договору.

Питання для самоконтролю

1. Поняття та значення шлюбного договору для подружжя.
2. Право на укладення шлюбного договору.
3. Право на відмову від шлюбного договору.
4. Зміна умов шлюбного договору.

Практичні завдання

Підготуйте реферат на тему

1. Форма шлюбного договору
2. Визначення у шлюбному договорі правового режиму майна.
3. Складіть проект шлюбного договору подружжя.

Тестові завдання

1. На вимогу одного з подружжя шлюбний договір може бути змінений або розірваний:

- А) органом ДРАЦСу;
- Б) прокурором;
- В) судом;
- Г) органом опіки та піклування.

2. На укладення шлюбного договору до реєстрації шлюбу, якщо його стороною є неповнолітня особа, потрібна:

- А) письмова заява неповнолітньої особи;
- Б) згода батьків неповнолітньої особи;
- В) письмова згода її батьків або піклувальника, засвідчена нотаріусом;
- Г) письмова заява неповнолітньої особи засвідчена нотаріусом.

3.Шлюбний договір не може бути укладений:

А)особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу;

Б)подружжям;

В)колишнім подружжя;

Г)інша відповідь

Література [1; 6; 9; 14; 22; 52]

ТЕМА 10.Позбавлення і обмеження батьківських прав

Підстави, порядок і наслідки позбавлення батьківських прав. Підстави та порядок поновлення батьківських прав. Відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав.

Питання для самоконтролю

- 1.Підстави, порядок і наслідки позбавлення батьківських прав.
2. Підстави та порядок поновлення батьківських прав.
3. Відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав.

Практичні завдання

Підготуйте реферат на тему

1. Поняття та правові наслідки позбавлення батьківських прав.

Завдання 1

Громадянин Н. після авіакатастрофи, в яку він потрапив, частково втратив розум і за рішенням суду був визнаний недієздатним. Але через 5 років він вийшов з лікарні, почав працювати, ще через рік одружився. Дружину він повідомив про рішення суду, але в РАЦСі про це нічого не сказав. Два роки по тому суд повернув дієздатність Н. Але ще через три роки дружина звернулася з позовом до суду про визнання шлюбу недійсним, мотивуючи це недієздатністю Н. при його укладенні.

Яке рішення має прийняти суд?

Тестові завдання

1.Можливе позбавлення батьківських прав:

- А)у разі невиконання батьками свої обов'язків — за рішенням суду;
- Б) уразі ухилення від контролю за навчанням та поведінкою дитини — за рішенням виконкому місцевої ради;
- В)не допускається ні в якому разі;
- Г) в разі жорстокого поводження з дитиною;
- Д) батьки є хронічними алкоголіками або наркоманами.

2.Позбавлення батьківських прав проводиться в:

- А)прокуратурі;
- Б)органі опіки та піклування;
- В)суді;
- Г) органі РАЦСу.

Література [1; 6; 9; 14; 22; 52]

ТЕМА 11.Особисті немайнові права і обов'язки інших членів сім'ї та родичів

Права баби та діда, прабаби та прадіда на виховання внуків, правнуків. Права баби і діда щодо захисту внуків. Права братів та сестер на спілкування. Право мачухи, вітчима брати участь у вихованні пасинка, падчерки. Права та обов'язки особи, яка взяла у свою сім'ю дитину, щодо її виховання. Права сестри, брата, мачухи, вітчима та інших членів сім'ї на

захист дітей. Вирішення судом спорів щодо участі баби, діда, прабаби, прадіда, братів, сестер, мачухи, вітчима у вихованні дитини.

Обов'язки особи піклуватися про бабу, діда, прабабу, прадіда, а також про того, з ким вона проживала однією сім'єю.

Обов'язок баби, діда утримувати внуків. Обов'язок внуків, правнуків утримувати бабу, діда, прабабу, прадіда. Обов'язок по утриманню братів та сестер. Обов'язок мачухи, вітчима утримувати падчерку, пасинка. Обов'язок інших осіб утримувати дитину. Обов'язок падчерки, пасинка утримувати мачуху, вітчима. Розмір аліментів, що стягуються з інших членів сім'ї та родичів, і строки їх стягнення. Зміна розміру аліментів та звільнення від їх сплати.

Питання для самоконтролю

1. Права баби та діда, прабаби та прадіда на виховання внуків, правнуків.
2. Права баби і діда щодо захисту внуків
3. Вирішення судом спорів щодо участі баби, діда, прабаби, прадіда, братів, сестер, мачухи, вітчима у вихованні дитини.
4. Обов'язки особи піклуватися про бабу, діда, прабабу, прадіда, а також про того, з ким вона проживала однією сім'єю.
5. Розмір аліментів, що стягуються з інших членів сім'ї та родичів, і строки їх стягнення.
6. Зміна розміру аліментів та звільнення від їх сплати.

Практичні завдання

Підготуйте реферат на тему

1. Права та обов'язки особи, яка взяла у свою сім'ю дитину, щодо її виховання.
2. Обов'язки особи піклуватися про бабу, діда, прабабу, прадіда, а також про того, з ким вона проживала однією сім'єю.

Завдання 1

Музика О. під час реєстрації шлюбу з Колядою Р. заявила, що бажає носити його прізвище. Прохання було задоволене. Через кілька днів Музика, тепер уже Коляда, звернулася до відділу РАЦС із проханням залишити їй дошлюбне прізвище, оскільки проти нового заперечують її діти від першого шлюбу віком 14 і 16 років.

Яке рішення прийме відділ РАЦС?

Завдання 2

До укладення шлюбу і під час його реєстрації подружжя Остап'юк не уклали шлюбний договір. Однак згодом чоловік виявив бажання укласти шлюбний договір і наполягав на тому, щоб дружина зобов'язалася в договорі ніколи не працювати лікарем відповідно до одержаної нею освіти, а займатися вихованням дітей. Договір був оформлений та засвідчений у нотаріуса. Через кілька місяців дружина порушила дане зобов'язання і влаштувалася на роботу в поліклініку за спеціальністю. Чоловік звернувся до юридичної консультації і просив роз'яснити, які правові засоби можуть бути застосовані ним до його дружини, котра порушила умови шлюбного договору.

Яку відповідь слід надати Остап'юку? Чи було правомірним включення умови щодо професійної діяльності дружини до шлюбного договору? Чи слід дати юридичну оцінку дій нотаріуса в даній ситуації?

Література [1; 6; 9; 14; 22; 52]

ТЕМА 12. Влаштування дітей – сиріт, позбавлених батьківського піклування

Поняття усиновлення. Особа, яка може бути усиновленою. Усиновлення дитини, яку не забрали з пологового будинку чи підкинули,

або яка була знайдена. Особи, які можуть бути усиновлювачами. Особи, які не можуть бути усиновлювачами. Особи, які мають переважне перед іншими право на усиновлення дитини. Облік осіб, які бажають усиновити дитину. Згода дитини на усиновлення. Усиновлення дитини без згоди батьків. Момент здійснення усиновлення. Право на таємницю усиновлення. Недійсність усиновлення. Правові наслідки визнання усиновлення недійсним. Правові наслідки скасування усиновлення. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.

Усиновлення дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами України. Усиновлення іноземцем дитини, яка є громадянином України. Усиновлення дитини, яка є іноземцем і проживає в Україні. Обмеження права іноземця на таємницю усиновлення дитини, яка є громадянином України. Усиновлення в Україні іноземцем дитини, яка є іноземцем або особою без громадянства. Нагляд за дотриманням прав дітей, які усиновлені іноземцями.

Питання для самоконтролю

1. Поняття про усиновлення особи, яка може бути усиновлена, та про осіб, які можуть бути усиновлювачами.
2. Згода батьків дитини на усиновлення, усиновлення без згоди батьків.
3. Недійсність усиновлення, скасування усиновлення.

Практичні завдання

Завдання 1

Дитяча кімната районного відділу міліції звернулася до суду з вимогою про скасування усиновлення подружжям Божок десятирічної Оксани у зв'язку з тим, що будучи сектантами вони примушують її бути присутньою при відправлянні релігійного культу в секті. Внаслідок чого вона пропускає заняття в школі, є нервово-збудженою, погано вчиться.

До заяви було додано, як висновок органів опіки, акти депутата

виконкому райради, а як докази — довідки з лікарні про стан здоров'я дитини та зі школи — про пропуски занять.

Які існують правила щодо усиновлення? Які підстави скасування усиновлення? Який порядок скасування усиновлення?

Тестові завдання

1. Для забезпечення таємниці усиновлення на прохання усиновителя може бути:

- А) змінено місце народження усиновленої дитини;
- Б) у виняткових випадках дату її народження, але не більш, як на шість місяців. Про зміну дати народження повинно бути зазначено в рішенні про усиновлення;
- В) змінено дату народження дитини на 3 роки;
- Г) змінено ім'я дитини;
- Д) змінено національність.

2. Усиновлювачами не можуть бути

- А) особи, старші за дитину на 50 років;
- Б) особи, обмежені у дієздатності;
- В) особи, які мають трьох і більше дітей;
- Г) особи, позбавлені батьківських прав, якщо ці права були поновлені;
- Д) особи, середньомісячний дохід яких не перевищує двох мінімальних заробітних плат.

3. За наявності кількох осіб, які виявили бажання усиновити одну і ту ж дитину, переважне право на її усиновлення мають серед громадян України

А) подружжя;

Б) особа, яка не є родичем дитини;

В) особа, яка першою стала на облік;

Г) особа, яка усиновлює кількох дітей, які є братами, сестрами;

Д) особа, яка вже була усиновлювачем, патронатним вихователем або опікуном (піклувальником).

4. Усиновлення визнається недійсним за рішенням суду, якщо

А) воно було проведене на підставі підроблених документів;

Б) воно суперечить інтересам дитини;

В) дитина страждає на недоумство, про що усиновлювач не знав і не міг знати на час усиновлення;

Г) дитина досягла повноліття або уклала шлюб;

Д) сімейні стосунки між дитиною та усиновлювачем не склалися.

Література [1-3;6;10;28;31;34;35;46]

ТЕМА 13. Опіка та піклування над дітьми

Діти, над якими встановлюється опіка, піклування. Особа, яка може бути опікуном, піклувальником дитини. Опіка та піклування над дитиною, яка проживає у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі. Права дитини, над якою встановлено опіку або

піклування. Права та обов'язки опікуна, піклувальника щодо дитини.

Припинення опіки, піклування над дитиною.

Питання для самоконтролю

1. Визначити поняття опіки та піклування над дітьми.
2. Назвати органи опіки та піклування в Україні.
3. Визначити порядок встановлення опіки над дітьми в Україні.
4. Визначити порядок встановлення піклування над дітьми.
5. Які вимоги встановлені законом до особи опікуна (піклувальника)?
6. Назвати основні права і обов'язки опікуна (піклувальника).
7. У чому полягають обмеження прав опікунів та піклувальників?
8. Який порядок утримання дітей, які знаходяться під опікою (піклуванням)?
9. Назвати права дитини, над якою встановлено опіку або піклування.
10. Визначити підстави і порядок припинення опіки.
11. Назвати підстави і порядок припинення піклування.
12. Які підстави звільнення опікуна (піклувальника) дитини від їх обов'язків?
13. Дати визначення поняття договору про патронат.
14. Назвати основні права та обов'язки патронатного вихователя.
15. Визначити відмінності правового статусу опікуна та патронатного вихователя.
16. Назвати підстави припинення договору про патронат.

Практичні завдання

Підготуйте реферат на тему

1. Права дитини, над якою встановлено опіку або піклування.

2.Права та обов'язки опікуна, піклувальника щодо дитини.

Завдання 1

1995 р. після смерті матері 2-річний Сашко Мовчун був переданий під опіку дідуся по лінії матері, оскільки батько жив у іншому місті, одразу ж після смерті дружини повторно одружився і взяти дитину в нову сім'ю відмовився.

Повернувшись через три роки до міста, де проживав Сашко з дідом-опікуном, батько пред'явив позов до суду щодо повернення йому сина. Він стверджував, що любить його, а відмовився взяти Сашка в нову сім'ю за вимогою другої дружини, згоди на призначення синові опікуна не давав, окрім того, він краще виховає дитину, ніж дід, який не має вищої освіти.

Опікун відмовився повернути сина батькові мотивуючи тим, що ним створені всі умови для повноцінного виховання Сашка, який дуже до нього прихильний і зовсім не знає батька, котрий не виявляв ані найменшого інтересу до долі дитини і навіть не надавав йому матеріальної допомоги з моменту створення нової сім'ї.

Над якими дітьми, з якою метою і ким встановлюється опіка? Чи підлягає задоволенню позов батька? З урахуванням яких обставин суд буде вирішувати спір між опікуном та батьком дитини?

Завдання 2

Після смерті батьків 8-річного Володі Жовтонога орган опіки і піклування запропонував його дядьку Бокітьку (брату померлої матері) стати опікуном племінника. Однак Бокітько висловив заперечення проти свого призначення опікуном, пояснивши, що в нього немає досвіду спілкування з дітьми. Окрім того, він пояснив, що страждає на радикуліт і

за станом здоров'я йому буде важко виконувати обов'язки опікуна. Проте ці підстави були визнані несуттєвими і орган опіки та піклування виніс рішення про призначення Бокітька опікуном малолітнього Володі.

Які вимоги пред'являються законом до осіб, котрі призначаються опікунами? Чи має право орган опіки та піклування призначати опікуна без його згоди? Чи є хвороба Бокітька перешкодою для виконання ним обов'язків опікуна? Яким нормативним актом встановлено перелік захворювань, за наявності яких особа не може взяти дитину під опіку (піклування)? Як має діяти Бокітько в даній ситуації?

Завдання 3

2001 р. помер батько Федора Ілляша, а 2004 р. померла його мати. Останні два роки, що передували смерті матері, з огляду на її важку хворобу, Федір проживав у селі у своєї бабусі Кучерини. Бабуся звернулася до органу опіки і піклування із заявою про призначення її опікуном Федора. Однак її прохання не було задоволене.

Свою відмову орган опіки та піклування мотивував тим, що Кучерина непрацездатна (пенсіонерка за віком), а тому не зможе належним чином виконувати обов'язки опікуна. Опікуном Федора був призначений його дядько — Підлужний, який проживає в м. Вінниці, де знаходиться і майно, що перейшло до Федора у спадщину після смерті матері. Орган опіки та піклування пояснив бабусі хлопчика, що призначення Підлужного опікуном не буде перешкодою тому, щоб Федір продовжував проживати в неї.

Як оцінити дії органу опіки та піклування? Який порядок призначення опікуна? Яким вимогам має відповідати опікун? Чи передбачає закон окреме проживання опікуна і його підопічного? Хто має дбати про майно підопічного, якщо воно знаходиться в іншій місцевості?

Тестові завдання

1. Опікуна, піклувальника призначає:

- А) орган опіки та піклування або суд;
- Б) орган опіки та піклування або суд, або прокурор;
- В) орган опіки та піклування або суд, або прокурор, або органи внутрішніх справ;
- Г) орган опіки та піклування або суд, або прокурор, або органи внутрішніх справ, або РАЦС;

2. Опікун, піклувальник не має права:

- А) самостійно визначати способи виховання дитини з врахуванням її думки;
- Б) перешкоджати спілкуванню дитини з її батьками;
- В) вимагати повернення дитини від будь – якої особи, яка тримає її у себе не на підставі закону;
- Г) піклуватися про майно дитини

3. Може бути опікуном, піклувальником особа:

- А) яка зловживає спиртними напоями або наркотичними засобами;
- Б) яка має судимість за тяжкий злочин;
- В) яка позбавлена батьківських прав щодо своїх дітей;
- Г) повнолітня дієздатна особа.

4. Піклування встановлюється над дітьми у віці:

- А) до десяти років;

- Б) від десяти до чотирнадцяти років;
- В) від чотирнадцяти до вісімнадцяти років;
- Г) від шістнадцяти до вісімнадцяти років.

5. Опіка встановлюється над дітьми у віці:

- А) до десяти років;
- Б) до чотирнадцяти років;
- В) до шістнадцяти років;
- Г) до вісімнадцяти років.

Література [1-3;6;10;28;31;34;35;46]

ТЕМА 14. Патронат . Приймна сім'я . Дитячий будинок сімейного типу

Договір про патронат. Згода дитини на проживання у сім'ї патронатного вихователя. Плата за виховання дитини. Обов'язки патронатного вихователя. Припинення договору про патронат.

Приймна сім'я. Приймні батьки. Приймні діти. Створення приймної сім'ї.

Дитячий будинок сімейного типу. Батьки-вихователі дитячого будинку сімейного типу. Вихованці дитячого будинку сімейного типу. Створення дитячого будинку сімейного типу.

Питання для самоконтролю

1. Правова характеристика договору патронату.
2. Плата за виховання дитини
3. Обов'язки патронатного вихователя.
4. Приймні діти.
5. Дитячий будинок сімейного типу: поняття та загальна характеристика.

Практичні завдання

Підготуйте реферат на тему

1. Створення прийомної сім'ї
2. Створення дитячого будинку сімейного типу

Тестові завдання

1.Обов'язки по вихованню дітей здійснюються за плату (на платній основі):

А)опікун;

Б)піклувальник;

В)усиновитель;

Г)патронатний вихователь.

2. На передачу дитини у сімю патронатного вихователя потрібна згода дитини, яка досягла:

А)3-х років;

Б)віку що може її висловити;

В)1 рік;

Г)5 років.

3.Патронатний вихователь не зобов'язаний:

А) забезпечити дитину житлом, одягом, харчуванням тощо;

Б) створити дитині умови для навчання, фізичного та духовного розвитку;

В) захищати дитину, її права та інтереси як опікун або піклувальник, без спеціальних на те повноважень.

Г) не піклуватися про дитину

ТЕМА 15. Застосування сімейного законодавства України до іноземних осіб та осіб без громадянства

Порядок укладення шлюбів громадян України з іноземними громадянами та іноземних громадян між собою в Україні. Порядок розірвання шлюбу громадян України з іноземними громадянами і шлюбів іноземних громадян між собою в Україні. Порядок усиновлення дітей, які є громадянами України і проживають в Україні або за межами України, іноземними громадянами. Вирішення питання опіки (піклування), які ускладнені іноземним елементом. Порядок реєстрації актів громадянського стану громадян України, що проживають поза межами України. Застосування іноземних законів і міжнародних договорів.

Питання для самоконтролю

1. Назвати підстави застосування до сімейних правовідносин в Україні норм іноземного законодавства про шлюб та сім'ю.
2. Що включає поняття сімейних правовідносин з іноземним елементом?
3. Визначити порядок укладення шлюбу громадян України з іноземними громадянами чи особами без громадянства (іноземцями) на території України.
4. Визначити особливості укладення шлюбів іноземних громадян між собою на території України.
5. Назвати випадки, коли допускається укладення шлюбу між громадянами України в дипломатичних представництвах чи консульських установах України за кордоном.
6. Назвати умови дійсності в Україні шлюбу між іноземними громадянами, укладеного в дипломатичних представництвах чи консульських установах іноземних держав на території України.

7. Які особливості укладення шлюбу між громадянами держав — учасниць СНД?
8. Який порядок укладення шлюбу громадянами України з іноземними громадянами за межами території України із застосуванням іноземного громадянства?
9. Який порядок розірвання шлюбів за участю іноземців на території України?
10. Визначити правила розірвання шлюбів іноземних громадян між собою в Україні.
11. Визначити особливості порядку розірвання шлюбів громадян України, які проживають за кордоном.
12. Назвати умови розірвання шлюбу громадянами України, які проживають за кордоном, у дипломатичних представництвах чи консульських установах України.
13. Визначити умови визнання дійсним в Україні розірвання шлюбу, вчиненого за кордоном.
14. Які особливості розірвання шлюбів між громадянами держав — учасниць СНД?
15. Який порядок встановлення батьківства за участю іноземного елемента в Україні?
16. Який порядок визнання батьківства, встановленого за межами України?
17. Визначити умови та порядок визнання документів, виданих органами іноземних держав на посвідчення актів громадянського стану.

Практичні завдання

Підготуйте реферат на тему

1. Порядок укладення шлюбів громадян України з іноземними громадянами та іноземних громадян між собою в Україні.

2. Вирішення питання опіки (піклування), які ускладнені іноземним елементом.

Завдання 1

1998 р. громадянин Росії Сібірцев одружився з громадянкою України Гайдай, після чого подружжя стало проживати за місцем постійного проживання Сібірцева у м. Єкатеринбурзі.

Під час реєстрації шлюбу Гайдай взяла прізвище чоловіка, однак громадянства не змінила. 2004 р. Сібірцеви вирішили всиновити малолітнього племінника дружини, котрий залишився сиротою, був громадянином України і проживав у м. Тернополі.

За необхідними роз'ясненням вони звернулися до органу управління освітою за місцем свого проживання, де подружжю Сібірцевих пояснили, що вони мають отримати згоду на усиновлення дитини від компетентного державного органу України, після чого відправити всі необхідні документи за місцем проживання усиновлюваного до м. Тернополя для ухвалення остаточного рішення відповідно до законодавства України.

Чи правильні роз'яснення надали подружжю Сібірцевих в органі управління освітою? Законодавством якої країни (Росії чи України) слід керуватися в даному випадку? Установи якої держави (Росії чи України) компетентні вирішувати питання про усиновлення в даній ситуації? Який порядок і умови усиновлення неповнолітніх дітей за участі громадян держав — членів СНД (під час відповіді слід послатися на ст.37 Конвенції)?

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.(зі змінами і доповненнями станом на 16.03.2016 р.)
2. Сімейний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.135)
3. *Цивільний кодекс України* // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 40-44. - Ст. 356.
4. *Закон України “Про виконавче провадження”* від 21.04.1999 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 24. — Ст. 207.
5. *Закон України “Про державну допомогу сім’ям з дітьми”* від 21.11.1992 р
6. *Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про державну допомогу сім’ям з дітьми”* від 22.03.2001 р.
7. *Закон України “Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо розміру аліментів на дітей”* від 22.09.2005 р.
8. *Закон України “Про охорону дитинства”* від 26.04.2001 р.//Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 30. — Ст. 142.
9. *Законодавство України про шлюб, сім’ю та молодь* // Бюл. законодавства і юрид. практики України. — 1997. — № 5. — 286 с.
10. *Сімейне законодавство України*. — К., 2005.
11. Положенн про права дитини 20.11.1989р.(ратифікована Постановою Верховної Ради України № 782-12 від 27.02.1991 р.) //
12. *Положення про прийомну сім’ю, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України* від 26.04.2002 р. № 565 /
13. *Постанова Кабінету Міністрів України* від 26.04.2002 р. № 564 “Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного

типу”

14. *Постанова* Пленуму Верховного Суду України “Про застосування судами деяких норм Кодексу про шлюб та сім’ю України” № 16 від 12.06.1998 р. // Зб. постанов Пленуму Верховного Суду України в цивільних справах. — Харків: Одісей, 2003. — 324 с.

Основна

15. *Антокольская М. В.* Алименты на содержание детей // Российская юстиция. — 1995. — № 3. — С. 35-38

16. *Антокольская М. В.* Семейное право: Учебник. — М., 2002.

17. *Афанасьева Л. В.* Аліментні правовідносини в Україні: Автореф. дис.... канд. юрид. наук. — Харків, 2003. — 20 с.

18. *Жилинкова И. В.* Право собственности супругов. — Харьков, 1997.

19. *Жилинкова И. В.* Правовой режим имущества членов семьи. — Харьков, 2000.

20. *Красько И. Е.* Правовая природа брачного контракта // Проблемы законности. — Харків, 1998. — Вип. 33. — С. 80.

21. *Кудрявцев О. Е[.]* Правоотношения между родителями и детьми: Учеб. пособие. — Харьков, 1975. — 55 с.

22. *Малина М. Е[.]* Личные неимущественные права граждан: понятие, осуществление, защита. — М., 2001. — С. 138

23. *Маслов В. Ф.* Имущественные отношения в семье. — Харьков: Вища шк., 1974. — 183 с.

24. *Сборник документов: Международное частное право.* — М., 1997.

25. *Право власності в Україні / За ред. О. В. Дзери, М. С. Кузнецової.* — К., 2000.

26. *Ромовська З. В.* Проблеми правового регулювання аліментних зобов’язань / Вісн. Верховного Суду України. — 2000. — № 5 (21).-С. 44-46.

27. *Ромовська З. В.* Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. — К.: ІнЮре. — 2003. — 532 с.
28. *Сімейне право України: Підручник / За ред. Гопанчука В. С.* — К.: Істина, 2002. — 304 с.
29. *Сімейне право України: Навч. посіб. для студ. юрид. вузів та фак-ів / За ред. О. В. Дзери.* — К.: Вентурі, 1997. — 271 с.
30. *Явор О. А.* Функції шлюбного контракту в сімейному праві України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — Харків, 1996.
31. *Ярема А. Г., Давиденко Г. У.* Застосування судами нового сімейного законодавства // Вісн. Верховного Суду України. — 2003. — № 1.
- 27
32. *Міжнародне приватне право: підруч. / [За ред. А. С. Довгерта, В. І. Кисіля].* — 2-ге вид. — К.: Алерта, 2014. — 656 с.
33. *Міжнародне приватне право. Особлива частина: Підруч. / [Ред. Довгерт А. С., Кисіль В. І.].* — К.: Алерта, 2013. — 400 с.
34. *Нариси з міжнародного приватного права, Вип. 3 / [За ред. А. С. Довгерта, О. М. Бірюкова].* — К.: Алерта, 2014. — 324 с.
35. *Очерки международного частного права / Ред. Довгерт А.* — Х.: Одиссей, 2007. — 816 с.
36. *Буковецька Н., Транснаціональна сім'я / Н. Буковецька.* *Юридичний вісник України.* — К.: СП "Юрінком Інтер", 2012. — № 15. — С. 12.
37. *Валдер Н., Международное установление // Юридическая практика.* — К.: ЗАО "Юридическая практика", 2013. — № 45. — С. 29.
38. *Васильченко В. В., Науково-практичний коментар Закону України "Про міжнародне приватне право".* — К.: Істина, 2007. — 200 с.
39. *Калакура В., Колізійне регулювання укладання шлюбу з участю іноземного елемента / В. Калакура.* *Юридична Україна,* 2009. — № 10. — С. 127-134.

40. Калакура В., Проблеми колізійного регулювання сім'ї та шлюбу в міжнародному приватному праві//Право України,2013.-№7.– С.145-153.

41. Калакура В.Я., Сучасні тенденції у правовому регулюванні міжнародних сімейних відносин//Нариси з міжнародного приватного права.-К.:Алерта,2014.-Вип.3.– С.217-228.

42.Канашевский В. А., Международное частное право:Учебник.– М.:Междунар. отношения, 2006.– 698 с.

43.Комарук І., Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші форми сімейного утримання/І.Комарук.Юридичний журнал.-К.,2010.-№2.– С.32-35.

44.Малеєва Ю., "Брак" по-иностранному/Ю.Малеєва.Юридическая практика.-К.:ЗАО "Юридическая практика",2011.-№50.– С.11, 16.

45.Маркова О., Алиментные обязательства в международном частном праве/О.Маркова.Международное публичное и частное право,2011.-№3.– С.24-29.

46. Мороз И., Недетские игры/ И.Мороз, А.Губин;/Юридическая практика.-К.:ЗАО "Юридическая практика",2013.-№49.– С.11-12.

47.Ноцький О.В., Щодо питання визначення місця проживання дитини з одним із батьків, який проживає за кордоном/ О.В.Ноцький, В.Х.Коновалова;/Адвокат,2014.-№1.– С.7-8.

48.Ригіна О., Загальні засади становлення та розвитку інституту усиновлення (удочерення) у США/О.Ригіна.Підприємництво, господарство і право,2012.-№1.– С.10-13.

49. Ригіна О., Закон про усиновлення дітей 1851 року штату Масачусетс - перша спроба правового регулювання проблем усиновлення в США/О.Ригіна.Право України,2011.-№9.– С.266-273.

50.Сніжко М., Нова Гаазька конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей/М. Сніжко.Финансовая консультация,2008.-№7-8.– С.16-18.

51.Ющак А., Захист прав та інтересів дітей, народжених у транснаціональних сім'ях//Юридичний вісник України.-К.:СП "Юрінком Інтер",2013.-№19-20.– С.4.

52.Ющак А., Захист прав та інтересів дітей, народжених у транснаціональних сім'ях//Юридичний вісник України.-К.:СП "Юрінком Інтер",2013.-№21.– С.4.

53. С.Б. Булеца, В.Г. Фазикоша Сімейне право України// Підручник К. : Знання, 2015. — 375 с. — (Вища освіта ХХІ століття).

МАУП